

Om åldrande på en globaliserad marknad – förblir du lönsam gamle vän?

Arxer, Steven L. & Murph, John W. red. (2013) *The Symbolism of Globalization, Development and Aging*. New York: Springer Science + Media

Boken handlar om att det finns andra sätt att se på den åldrande människan än som en dålig konsument och olönsam medborgare. Den är skriven av tio forskare som är verksamma inom sociologi och kommunikationsvetenskap i USA. Deras gemensamma utgångspunkt är att den globalisering som totalt genomsyrar och förändrar det sociala livet, till och med påverkar bilden av vad åldrande är och förväntas vara. Författarna är kritiska till att synen på människans åldrande helt domineras av ett biomedicinskt perspektiv eftersom detta påverkar både forskningen om åldrandet (gerontologi) och vår förståelse av åldrandets fysiska, psykiska och sociala dimensioner. Risken med att endast utgå ifrån det biomedicinska i åldrandet kan innebära att man därmed legitimerar ojämlika levnadsförhållanden och inte ser t.ex. sociala och ekonomiska aspekter av vad åldrande kan innebära för individerna.

Författarna anser att det som styr den allmänna förståelsen av åldringsprocessen är å ena sidan det biomedicinska perspektivet på människan och å andra sidan synen på samhället som globaliserat och styrt av nyliberal kapitalism. I boken lyfts flera exempel fram på hur marknaden och globaliseringen är sammanlänkade och vilka konsekvenser detta får för den allt större andelen åldrande individer och deras livsbetingelser.

Globaliseringen innebär att ekonomiska, politiska, sociala processer sammankopplar människor över hela världen och med dessa rörelser följer nyliberala värderingar. Men när forskarna utvärderade sambanden mellan vetenskap och globalisering framgick det tydligt att åldrande inte är ett biomedicinska faktum utan en social konstruktion, en bild eller idé som skapas genom att globaliseringen och marknaden ”bestämmer” vad åldrande är.

Att tillgång och efterfrågan ”garanterar” ett fritt, rationellt och blomstrande samhälle med en fri och rörlig marknad är ett starkt dominerande tänkesätt som innebär att seriös kritik inte tas på allvar. Det får till följd att åldrande människors livsbetingelser begränsas. Det betyder också att social skiktning utifrån individernas tillgångar och meriter är helt i sin ordning även om vissa människor, t.ex. åldringar, känner sig utanför och illa behandlade av samhället. Framgångsrikt åldrande betraktas alltså som ett resultat av att äldre människor har följt marknadens regler medan sociala och/eller personliga dysfunktioner av olika slag anses bero på att de inte har följt marknadens regler.

I bokens olika kapitel fördjupas diskussionerna kring sambanden mellan marknaden, globalisering, bilden av åldrande och dess konsekvenser. I ett kapitel förklaras problemen med den linjära tidsuppfattningens betydelse för synen på åldrande. Inom gerontologi och samhällsvetenskap dominerar "klocktiden", föreställningen att nuet är en punkt på en tidslinje. Detta innebär att alla människor skulle följa samma utvecklingslinje och nå samma stadium vid samma punkter på linjen. Åldrandet ses som en kronologisk process. Men problem uppstår när den linjära tidsuppfattningen (som härstammar från 1600-talets naturvetare Isaac Newton) sammanförs med nyliberal globalisering på 2000-talet. Ett antal kända filosofers tankar om tid, alltifrån greken Platon till Albert Einstein, förs in i bokens intressanta diskussioner kring lyckosamt åldrande och till hur äldre människor justerar sin nya livsroll, accepterar förändringar och anpassar sig till marknaden.

Alternativet till att betrakta det förgångna som något som ohjälpligt försvinner bortom tidshorisonten är att se det som något som fortfarande är närvarande, men som har förlorat något av sin betydelse. Det senare synsättet innebär att ha en tidsuppfattning som mera liknar ett collage av viktiga betydelser – en sorts utvidgat nu. Detta avsteg från den linjära tidsuppfattningen kan vi alla känna igen när vi uppfattar tid när vi har tråkigt som lång och tid när vi har roligt som kort. Men den dominerande linjära tidsuppfattningen har betydelse för vad som allmänt betraktas som naturligt och normalt till följd av att "tiden går". I boken hävdas att detta är fel. Det är människornas egna upplevelser och förväntningar, kulturella sanktioner och sociala mål som är normala – de normer om hur vi ska leva som föreskrivs av marknaden är politiska.

I boken tas också upp att många äldre människors känslor av utanförskap kan förklaras med hjälp av globaliseringsperspektivet. I ett kapitel används det engelska uttrycket "total market" som härleds till Margaret Thatchers devis "there is no such thing as society", alltså att den marknad som skapas av tillgång och efterfrågan är *den enda* livskraftiga samhällsordningen. Med denna syn på t.ex. åldrande på en totalmarknad skapas en politiskt användbar fiende. Denne fiende är allt och alla som står utanför totalmarknaden och som betraktas som usla avvikare som på sin höjd är värda medömkan. På totalmarknaden definieras en persons värde i förhållande till dennes produktionsmöjligheter och konsumtion av varor. Innan en person gör entré på marknaden, som under barndomen, eller när de blir utestängda p.g.a. sjukdom, arbetslöshet eller pensionering, befinner de sig i ett tillstånd av sub- eller ickemänsklighet. De som inte längre tjänar pengar betraktas endast som fullständiga människor om fortfarande har tillgång till det kapital de behöver för att kunna fortsätta konsumera varor och tjänster. Det är

således tveksamt om åldrande människor kan betraktas som helt och hållet mänskliga om man drar marknadstänkandet till sin spets.

SCB rapporterar att idag går svensken i pension vid 63 års ålder och medellivslängden är ca 82 år. Den genomsnittlige medborgaren lever alltså en fjärdedel av sitt liv som pensionär på den globaliserade marknaden. Ålderdomens livsbetingelser och den problematik som diskuteras i den här boken ger nya perspektiv som kan intressera alla som är intresserade av utvecklingen av ett socialt hållbart samhälle.

Ann-Katrin Witt, Fil.dr. sociologi

Forskargruppen Hälsa och hållbar utveckling, Högskolan i Halmstad